

УДК 37.091.3:7(477):355.5(045)

A SYNERGETIC APPROACH IN ART AND PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE UNDER THE STATE OF WAR CONDITIONS СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Kozii O. M. / Козій О. М.

ph.d / к.п.н.

ORCID: 0000-0002-3225-991X

Tarasyuk L. M. / Тарасюк Л. М.

lecturer / викладач

ORCID: 0000-0001-9785-4472

*Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova 28, 20300**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**Умань, Садова, 28, 20300*

Анотація. В статті висвітлюються особливості стану національної мистецько-педагогічної освіти сьогодення, пошук інноваційних методів та підходів для забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану. Перехід на дистанційну та змішану форми навчання в умовах війни створює умови для розвитку унікальності кожного здобувача освіти і розкриває можливості вільного вибору траєкторії саморозвитку. Обґрунтовується доцільність застосування синергетичного методу у мистецькій освіті. Аналіз власного практичного досвіду та теоретичного дослідження дозволив віднайти нові ідеї для викладання мистецьких дисциплін, використовуючи синергетичний підхід. Автори стверджують, що міждисциплінарний науковий напрямок синергетики, здійснює переворот у галузі наукових знань, що накладає відбиток і в системі мистецької освіти.

Ключові слова: синергетика, синергетичний підхід, мистецько-педагогічна освіта, дистанційна освіта, гуманітаризація освіти, інноваційна діяльність.

Вступ.

У сучасній українській мистецько-педагогічній освіті продовжуються трансформаційні, модернізаційні, інноваційні та євроінтеграційні процеси навіть в умовах повномасштабної війни. Нові виклики реформування національної освіти при збройній агресії РФ проти України ще більше спонукають педагогів-науковців до пошуку нових форм та методів навчання, удосконалення навчальних та методичних матеріалів, більш активного використання інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій.

При переході на дистанційну та змішану форми навчання, в умовах війни, звернення до синергетичного підходу стає вкрай актуальним і розкриває можливості нових освітніх технологій, «підводить до можливості наочно проілюструвати єдність у різноманітності і різноманітність у єдності» [4, с. 124].

Основний текст.

В умовах сьогодення синергетичний підхід стає затребуваним як у природничих, так і в гуманітарних галузях наукових знань, включаючи освіту та педагогіку. Слід додати, що міждисциплінарний потенціал синергетики, хоч і не повною мірою, починає реалізовуватися і в галузі мистецтва.

Синергетичний підхід в педагогічній освіті як метод інновації досліджували в своїх працях: В. Андреев, О. Вознюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Кириленко, В. Кремень, О. Нагорна, О. Панфілов, І. Романова, Н. Таланчук, Л. Ткаченко, Т. Тюріна, О. Цюняк та ін. Синергетику в мистецькій освіті висвітлювали в своїх дослідженнях: Ю. Аванесов, Р. Браже, І. Євін, О. Щолокова та ін.

Особливістю сучасного етапу розвитку науки є сприйняття світу як цілісності, оскільки багато його явищ та процесів починають розглядатися в глобальному контексті. З нових позицій і в новому ракурсі досліджується «буття» та «становлення» систем різного походження. Невипадково, природничі та гуманітарні науки починають інтенсивно обмінюватися інформацією, а наукові поняття та терміни найчастіше – вільно мігрувати з однієї області до іншої. Міждисциплінарний науковий напрямок, синергетика, здійснює переворот у галузі наукових знань, що накладає відбиток і в системі освіти. Головною метою її стає виховання моральної цілісно мислячої людини, здатної до творчості і творення в нелінійному світі, що динамічно розвивається. Впровадження нових ідей та методів у систему освіти забезпечить її функціонування на вищому рівні розвитку, що відповідає духу часу.

Синергетику вперше запропонував світові німецький фізик Герман Хаккен у однойменній праці у 1977 році. Дефініція «синергетика» (з грецької «*συνεργία*» – який діє обопільно, узгоджено) – «напрямок і загальнонаукова програма міждисциплінарних досліджень, котрі вивчають процес самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур у відкритих фізичних, біологічних, соціальних, когнітивних, інформаційних, екологічних та інших системах і означає узгодженість частин для утворення структури як єдиного цілого» [3]

Сучасні вчені, досліджуючи синергетику пропонують своє бачення її ролі в освіті: «У синергетичному сенсі освіта – це самоорганізація людини як цілісної, упорядкованої системи, що еволюціонує з ідеалами культури і співвідноситься з образами сучасного світу» [2].

Зокрема, О. Щолокова та О. Нагорна, розглядають синергетику в якості методологічної основи мистецької педагогіки, яка поєднує «холізм і системність». На думку авторів, використання ідей синергетики в такій складній системі як фахова підготовка майбутнього вчителя мистецтва не може нав'язувати конкретні шляхи їх розвитку. Синергетика свідчить про те, що ця система має не один, а багато власних шляхів, котрі відповідають її природі та демонструє, що хаотичні знання можуть стати механізмом самоорганізації здобувачів освіти як майбутніх фахівців за рахунок використання своїх внутрішніх можливостей [5].

На думку К. Кириленко синергетичний підхід є одним із визначальних в побудові сучасної моделі культури і мистецтва та є «методологічною основою існування системи сучасного гуманітарного знання» [1].

Нинішній курс на гуманітаризацію освіти передбачає підвищення моральної та духовної культури фахівця і через синергію, інтеграцію наук відкриваються нові перспективи у досягненні мети. Феноменологічна модель

освіти (А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс) створює умови для розвитку унікальності кожного здобувача освіти і розкриває можливості вільного вибору траєкторії саморозвитку. Індивідуальний вибір освітньої програми та предметів вільного вибору здобувачами освіти дозволяють реалізувати творчий потенціал особистості та розширити компетентності майбутнього фахівця.

В професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін синергетичний підхід сприяє становленню професійної компетентності, формуванню нових ідей, підвищує загальну культуру, творче та креативне мислення, стимулює до самопізнання і саморозвитку, а в умовах дистанційного навчання дозволяє обирати персональний темп, час та інтенсивність навчання. Проблемою, яка гостро постає наразі після зруйнування агресорами енергетичної системи України, є нерівність у доступі педагогів та здобувачів освіти до інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційне навчання в умовах війни сприяє формуванню нових підходів до проблем підготовки професіонала, зокрема розвитку перспективних методик сучасної мистецької освіти.

Нині, без використання сучасних технологій, процес навчання стає скрутним, а в ряді випадків – неможливим для забезпечення необхідного рівня освіти, який відповідає актуальним запитам суспільства та темпам розвитку різних галузей науки. Специфічні особливості дистанційного освітнього процесу полягають у адаптації існуючих дисциплін до їхнього дистанційного викладання, розвитку умінь щодо застосування отриманої інформації для самостійної аналітичної та творчої діяльності, розвитку навичок спільної, командної роботи у процесі дистанційної освіти.

Використовуючи освітню платформу Moodle, для забезпечення якості освітнього процесу під час воєнного стану, викладачі України розробляють та оновлюють методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів освіти, поповнюють «банк» відео-лекцій з навчальних дисциплін для здобувачів освіти, які мають можливість навчатися лише за індивідуальним графіком або асинхронно, підбирають відео та аудіо матеріали для якісного проведення практичних занять з фахових дисциплін, розміщують інструкції щодо роботи з нотними, графічними редакторами, додатками для аудіо та відеозаписів тощо. Соціальні мережі, месенджери, відеохостинги (Youtube, Telegram, Facebook тощо) допомагають комунікувати зі здобувачами освіти та мають велику кількість навчальних додатків які доцільно застосовувати у навчальному процесі. Особистісно-орієнтований підхід, застосований у мистецькій освіті, допомагає розвитку талантів особистості, інтелектуальному та творчому зростанню, формуванню компетентностей необхідних для успішної самореалізації майбутніх фахівців.

Значною дослідницькою лакуною представляється актуалізація при дистанційній формі підготовки просвітницького компоненту професійної діяльності майбутніх вчителів мистецьких дисциплін як одного з ключових проявів його творчого самовираження, прагнення до саморозвитку, мотиваційної готовності до формування відповідних знань та навичок у навчальному процесі. Контекстна парадигма прямо корелюється і з суб'єктивним

підходом. Найбільш виразно він проявляється саме у мистецькій педагогіці, де важливого значення набуває авторське суб'єктивне розуміння творів мистецтва та їх особистісне бачення художнього змісту, здатність аргументувати і захищати свою позицію та їх інтерпретацію. Всі ці якості вкрай затребувані у просвітницькій професійній мистецькій діяльності. Ідеї синергетики дають можливість з іншого боку підійти до адаптації та вдосконалення навчального процесу, розглядаючи його як процес саморозвитку здобувачів освіти.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що для використання синергетичного підходу у мистецько-педагогічній освіті необхідними умовами є створення міждисциплінарного простору у ЗВО, інноваційний тип діяльності, що передбачає використання синергетичних методів навчання: самоосвіти, нелінійного діалогу, внесення змін у програми фундаментальних та фахових дисциплін з використанням основних понять синергетики [4, с.126].

У сучасній системі освіти представлені різні концепції, технології та підходи. І сьогодні, як ніколи раніше, потрібно використовувати такі підходи, які значно підвищують якість виховання та навчання, що здійснюються на користь людини, суспільства, держави. Насамперед це стосується інноваційної діяльності, орієнтованої на вдосконалення науково-педагогічного, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, націленої на розвиток креативного потенціалу особистості. У такому разі, поряд із традиційними, цілком можуть бути задіяні – нетрадиційні підходи, що відповідають сучасній науковій парадигмі, де головним виступить синергетичний підхід.

Висновки.

Велику кількість проблем сучасної мистецької освіти можна вирішити за допомогою синергетики, що відображає альтернативні освітні реформації. Варіативність змісту та форм організації освітнього процесу, «гнучкість» програм навчальних дисциплін, що відповідають освітнім потребам здобувача освіти, дозволить якісніше розкрити творчий потенціал, вибудувати індивідуальну освітню траєкторію розвитку у різних освітніх компонентах.

За допомогою синергетичного підходу процеси мистецької освіти постають у новому світлі. Саме синергетичний підхід долучає їх до розуміння єдності світу та єдності знання про нього, отже, ефективність навчання підвищується. У синергетиці знаходить вираз стародавній філософський принцип «все в одному і одне в усьому». Тому впровадження у мистецьку педагогічну освіту синергетичного підходу допоможе в іншому ключі поглянути на відомі явища, процеси культури та мистецтва, а головне – усвідомити єдність світу, який самоорганізується в Універсум.

Література:

1. Кириленко К. Синергетичний підхід як світоглядно-методологічний принцип вивчення й формування інноваційної культури. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2015. Вип 8. С. 73.
2. Панфілов О., Романова І. Синергетичний підхід в осмисленні освіти. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені*

Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, 2019. Вип. 3 (42). С. 72.

3. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

4. Цюняк О. Синергетичний підхід як методологічна основа дослідження системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2020. Вип. 20. Т. 3. С. 123.

5. Щолокова О. П., Нагорна О. В. Синергетична детермінанта фахової підготовки вчителя музичного мистецтва. *Теорія і методика мистецької освіти: наук часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Київ, 2019. Вип. 27. С. 7.

Abstract. *The article highlights the peculiarities of the state of national art and pedagogical education today, the search for innovative methods and approaches to ensure the quality of education in the conditions of martial law. The transition to distance and mixed forms of education in the conditions of war creates conditions for the development of the uniqueness of each student of education and opens the possibility of free choice of the trajectory of self-development. The feasibility of using the synergistic method in art education is substantiated. The analysis of one's own practical experience and theoretical research made it possible to find new ideas for teaching art disciplines using a synergistic approach. The authors claim that the interdisciplinary scientific direction of synergetics is making a revolution in the field of scientific knowledge, which leaves an impression on the system of art education.*

Key words: *synergy, synergetic approach, artistic and pedagogical education, distance education, humanization of education, innovative activity.*

Стаття надіслана: 17.02.2023 г.

© Козій О. М., Тарасюк Л. М.